

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

A háborus segély.

A rabbikar sanyaru anyagi helyzetének javítására irányuló törekvések állanak most már évek óta egyesületünk munkásságának homlokterében. Nyomorgó papjaink panaszai elég sokáig szemérmes tartózkodással szólaltak meg. Mintha restelték volna, hogy a legbizalmasabb körön túl terjedjen párját ritkító szegénységüknek, anyagi vergődésüknek, nélkülözéseiknek ismerete. Minden átalakult és a megváltozott viszonyok nyomása alatt minden munkaadó ügyekezett azok sorsán lendíteni, a kiknek erejét akár közvetlenül, akár közvetve igénybe veszi, csak a zsidó papok javadalmozása – ha ugyan szabad ezzel a kifejezéssel élni – maradt meg hitközségeink tulnyomó többségében azon a fokon, a melyen évtizedekkel ezelőtt volt. Még nagy és rendezett viszonyok között levő, sőt egyebekben költekező gyülekezetek is, nem vetve ügyet papjaik anyagi helyzetére, más téren szívesen feláldozott konzervativizmussal ōrködtek a felett, hogy lelkivezérek javadalmozása rég lejárt idők hagyományaiba ne ütközzék. A rabbik pedig – a mig csak lehetett – szótlanul türtek vagy csak maguk között panaszkodtak. Anyagi kérdések bolygatása, anyagi igények hangoztatása nem illik az eszmények szolgálóihoz: ez volt az uralkodó nézet. Egyesületünk is – a mennyiben anyagiakkal foglalkozott – inkább a nyugdíj és az özvegyek és árvák ellátásának égető kérdésére irányította figyelmét. De a helyzet egyre súlyosbodott, a nyomor napról napra nagyobb mérveket öltött és a kik eddig lemondással viselték szegénységüket és elfojtották a lelkükben fel-fel törő panaszokat, szeretteik szenvedésein elkeseredve, egyre hangosabban kezdték sürgetni a baj orvoslását. Egyesületünk a legilletékesebb helyhez, az Izraeliták Országos Irodájához fordult segítségért. Azt kérte fel az ügy meleg felkarolására abban a tudatban, hogy ott, a hol eddig is odaadással és erélylyel képviselték a rabbik érdekeit, a hol – ha kellett – sikra szállottak igazaikért, ki fogják küzdeni ennek a kérdésnek sikeres megoldását is. Az Iroda elnöksége meg is tett minden tőle telhetőt, hogy a kormány jóakarátát a rabbik számára megnyerje és hogy meggyőzze arról, hogy segíteni kell rajtuk. Felterjesztéseiben a valósághoz hiven feltárta a rabbik helyzetét, rámutatott arra,

hogy a kongruáról és a korpótlékról szóló törvények, a melyek más felekezetek papságának sorsán tetemesen lendítettek, a rabbik túlnyomó többségének helyzetén mit sem javítottak, mert rendelkezéseik értelmében csak nagyon csekély számú rabbinak juthatott az állam anyagi támogatásából, elpanaszolta, hogy a kormányhatóságok, a melyek elismerésre méltó előzékenységgel gondoskodtak arról, hogy a protestáns hitfelekezetek papjai mindmegannyian – tekintet nélkül javadalmazásukra – korpótlékban részesülhessenek, a különben is alig számbavehető állami segélyt élvező izraelita hitfelekezetnek erre nem nyújtanak módot és nyomatékosan kérte a kormányt, hogy a hivatását mindenkor hűséggel és odaadással betöltő, a nemzeti kultúra szolgálatában is nagyon értékes munkát végző zsidó papság anyagi helyzetén javítson.

Ezek a felterjesztések ékesszóló dokumentumai annak a meleg jóakaratsnak, a melylyel az Izraeliták Országos Irodája a rabbikar érdekeit istápolja, tartalmuknak pedig személyes eljárásokkal is iparkodott súlyt adni és megtett minden lépést, hogy kivívja a kormány hajlandóságát a bennök foglalt sürgős kérelmek teljesítésére.

A beavatottak előtt ismeretes, hogy ezeket a törekvéseket az *egyetemes* magyar rabbikar érdekeinek szolgálata irányította. Felülemelkedve minden pártszemponton, mit sem törődve azzal, hogy orthodox testvéreink képviselősege rossz szemmel nézi működését és nem megvalósítani, hanem inkább meghiusítani iparkodik szándékait, eljárásaiban a rabbikar valamennyi tagjainak érdekeiért szállt sikra, soha sem osztályozva azokat a hitközségek pártjellege szerint, a melyekben működnek.

De ezzel nem értük be, hanem az Országos Irodával összhangzatban és annak helyeslése mellett közvetlenül is eljártunk a kormánynál. Hány felterjesztéssel fordultunk hozzá, hányszor sürgettük ügyünk kedvező elintézését, hányszor kértünk és könyörögtünk, hányszor jelentünk meg személyesen a kormányhatóságok előtt, hogy jóakaratusukat megnyerjük, nem tartozik a nyilvánosság elé. Nem szeretünk nagy hangon szólni minden lépésünkről és azt hisszük, hogy sem a rabbikar méltósága, sem az elérendő cél nem teszi kívánatossá, hogy a közfigyelmet gyakran irányítsuk sajtó sebeinkre.

Talán nem kell kiemelnünk, hogy a mi törekvéseinket is az *egész* rabbikar bajainak orvoslására való vágy vezérelte. Egyesületünk országos jellege és minden kartársunk iránt való testvéri érzületünk így követelte. Mindenkor úgy fogtuk fel hivatásunkat, hogy tartozó kötelességünk minden magyar rabbi érdekeit képviselni és a mi sikere volt munkánknak, annak minden kartársunk látta is hasznát.

Biztató jelek arra mutattak, hogy közeledünk a kitűzött cél felé. Meleg jóakarats hangzott ki azok nyilatkozataiból, a kikhez kérelmeinkkel fordultunk és a miniszterelnök ur ő nagyméltósága 1914. március 30-án kelt leiratában biztosította e sorok íróját, »hogy a kormány ez ügyet a mielőbb megoldandó kérdések közé sorozza s remélhetőleg mielőbb megoldás elé viheti.«

A remény azonban nem vált valóra. Romba döntötte a világháboru. Súlyos gondok szakadtak a nemzetre és a kormányra, mi pedig úgy éreztük, hogy a megpróbáltatások e sorsdöntő napjaiban némaságra kell itélnünk keserveinket és panaszainkat, igényeinket és óhajainkat. Szenvedéseink újabb elkesergésével és segítségért való könyörgéssel nem akarunk alkalmatlankodni a kormánynak. A háboru közeli diadalmas befejezésének reménye is tartózkodásra, a fel-fel hangzó jajszó elhallgattatására készítetett bennünket. De a helyzet egyre súlyosbodott és mármár válóságosra fordult. A lelkeszi hivatással járó egyes papi funkcióknak a hivek nagy részének hadbavonulása folytán és más okokból bekövetkezett nagymérvű csökkenése, másoknak teljes megszűnése, a rendkívül csekély javadalmozást kiegészítő szerény járandóságok nagy részének elmaradását okozta, a drágaság pedig napról napra fokozódott, úgy hogy valóságos éhínség kezdte ki a papi családok tetemes részét és érdemes, legmagasabb theológiai képesítésű, egyetemet végzett rabbik kénytelenek voltak tekintélyük és méltóságuk kockáztatásával kölcsönökhöz fordulni, hogy a legszükségesebbel elláthassák szeretteiket.

Az Országos Irodának a községkerületi elnökökhöz kérelmünk folytán intézett felhívása, hogy a kerületükhöz tartozó hitközségeket a súlyos anyagi helyzet javítására és könnyítésére szólítsák fel és a cél szempontjából egyébként is közbenjárjanak, nem volt ugyan hatás nélkül, de a segély, a melyet egyes gyülekezetek papjaiknak adtak, alig enyhített valamit nyomorukon, az Országos Irodához fordultunk tehát ismét azzal a sürgős kérelemmel, hogy a zsidó papság kétségbeejtő állapotára irányítsa a kormány figyelmét és sürgős intézkedését kérje, hogy a rabbik az állampénztárból megfelelő segélyben részesüljenek.

Az Országos Iroda ez alkalommal is a legnagyobb készséggel engedett kérelmünknek, május hó 29-én 37856 sz. a. a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett felterjesztésében a rabbik ügyének meleg felkarolását: 1. háborus drágasági segély engedélyezését és 2. a korábbi felterjesztések értelmében a korpótlék ügyének most már elodázhatatlanná vált elintézését és annak az összegnek engedélyezését, illetve kiutalványozását kérelmezve, a mely az izr. hitfelekezetnek úgy miként a protestánsoknak módot nyujtana, hogy a rabbiknak korpótléket juttathassanak.

Ezenkívül pedig közvetetlenül is fordultunk a kormányhatóságokhoz, személyesen is előterjesztettük kérelmünket a vallás- és közoktatásügyi miniszternél valamint a miniszterelnöknél, egyszersmind pedig az Országos Hadsegélyező Bizottságtól kértünk háborus segélyt, bizva abban, hogy tőlünk sem fogja megtagadni azt, a mit református lelkésztestvéreinknek megadott.

Eljárásunknak sikere volt. Az Országos Hadsegélyező Bizottság az izraelita lelkészek háborus segélyezésének céljaira 80.000 korona egyszersmindenkorra szóló segélyt állapított meg azzal, hogy az összeg fele részben az Izraeliták Országos Irodájától képviselt, fele részben pedig az orthodox rabbiknak jusson.

Az Országos Iroda ezt a következő levéllel közölte velünk:
38079. szám.

Nagytekintetű Elnökség!

Vonatkozással a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő excellentiájához az izraelita lelkészi kar anyagi támogatása iránt tett és érdemi elintézés végett az Országos Hadsegélyző Bizottsághoz áttett előterjesztésre a nevezett bizottság folyó hó 1-én 4062. O. H. B. 1916. szám alatt kelt átiratával arról értesített bennünket, hogy az általunk képviselt izraelita lelkészek — kik alatt a kongresszusi és statusquo izraelita hitközségek lelkészeit értjük — háborus segélyezés céljaira az Országos Hadsegélyző Bizottság 40,000 K azaz negyvenezer korona egyszermindenkorra szóló segélyt állapított meg. Ezen összeg az arra leginkább reászorult izraelita lelkészek között anyagi viszonyaikhoz képest lesz szétosztandó, miért is felkérjük a Tekintetes Elnökséget, hogy a segélyösszegeket a rabbikar előtte leginkább ismeretes viszonyai alapján megállapítani méltóztassék.

A segélyösszegek felvételéről az egyes lelkészek által kiállítandó nyugták lakhelyük szerint illetékes előljáróság által láttamazandók s egybegyűjtve általunk elszámolással az Országos Hadsegélyző Bizottsághoz beterjesztendőek lesznek.

A fentebbi összegnek az Országos Iroda elnöksége kezeihez történendő mielőbbi kiutalványozás iránt az Országos Hadsegélyző Bizottság a pénzügyminiszter ur ő excellentiáját ezzel egyidejűleg megkereste.

Miről a Tekintetes Elnökséget azzal értesítjük, hogy a rabbiegyesület által megállapítandó és velünk is közölni kért utalványozásokra a fenti módon kiállított és hozzánk beérkező nyugták alapján a pénz felvétele után haladéktalanul intézkedni fogunk.

Az Országos Hadsegélyző Bizottság előttünk jelzett átiratában őszinte sajnálatának adott kifejezést, hogy az Országos Hadsegélyző Bizottság nagymérvű igénybevétele következtében nincs módjában a szóban forgó méltányos célra nagyobb segélyt megállapítani s el nem hallgathatja azon meggyőződését, hogy a jelenlegi mostoha viszonyok között valóban elérkezett a legfőbb ideje annak, hogy a csekély fizetésekre utalt lelkészi kar tagjainak méltó megélhetését biztosítandó, erre a célra a hitközségek az eddiginél nagyobb áldozatokat hozzanak.

Budapest, 1916. évi augusztus hó 4-én.

Hitrokoni üdvözlettel

Az izraeliták országos irodája

Dr. Mezey Ferenc
irodai alelnök.

Mezei Mór
irodai elnök.

Hálás érzelmekkel vettük az értesítést. Az első jelentékeny anyagi eredményről szól, melyet kivívni sikerült. És úgy érezzük, hogy midőn ezen a helyen megemlékszünk róla, meg kell ismételnünk a hálát, a melyet nyomban az örömhír vétele után azok előtt tolmácsoltunk, a

kiknek a sikert köszönjük. A miniszterelnök is, a vallás- és közoktatásügyi miniszter is a legkegyesebb jóakarattal karolta fel az ügyet és az Országos Hadsegélyező Bizottság a segélyösszeg megállapításánál a teljes jog-egyenlőség elvétől vezéreltette magát. A református lelkészeknek 250.000, az evangélikusoknak 125.000, nekünk 80,000 koronát juttatott. A lakosság számarányát tekintve tehát teljes paritás. Nemcsak anyagi, hanem erkölcsi sikerről is szólhatunk tehát. És ez tetemesen fokozza a megadott segély értékét és fokozza egyszersmind lekötelezettségünk érzetét azok iránt, a kiknek ezt az eredményt köszönjük. Ezuttal történt első ízben, hogy vallásunk szolgái anyagiakban ugyanoly elbánásban részesültek, mint más hitfelekezetek papjai. Az Országos Iroda elnökségének az ügy érdekében kifejtett munkásságáról pedig igaz meghatottsággal emlékszünk meg. Teljesen magáévá tette ügyünket. Legkomolyabb gondjainak tárgya volt. Fáradhatatlanul dolgozott, lankadhatatlanul buzgólkodott a sikerért. Csak az értékelheti kellően a munkát, a melyet a rabbikar érdekében végzett, a ki a nehézségeket ismeri, a melyekkel az uralkodó viszonyok között ügyeink képviselése jár.

Mindazok nevében tehát, a kik a segélyben részesedni fognak, a kiknek legalább némi enyhületet nyújt súlyos gondjaiknak és szenvedéseiknek közepette, a legmélyebb hálát fejezzük ki nemes jóakaróiknak.

Az Országos Iroda egyesületünk elnökségét bizta meg a segély felosztásával. Nagy hálával vettük volna, ha az Iroda vezetősége a saját hatáskörében végezte volna ezt a nagy felelősséggel járó és nagy körültekintést követelő, kényes munkát. Így lett volna a legjobb kézben. De el kellett fogadnunk a rendkívül megtisztelő megbízást; az adott utasítás értelmében a segélyösszegeket a leginkább rászorult lelkészek között anyagi viszonyaikhoz mérten osztottuk fel és az utalványozásokat az Országos Iroda elnökségével, valamint az érdekeltekkel közöltük, a kik a megállapított segélyt néhány hét múlva meg fogják kapni.

Az elnökség felelősségének teljes tudatában, az üggyhöz illő komoly megfontolással végezte a reá bízott feladatot. Az irány meg volt jelölve. A segély azoknak volt adandó, a kik legjobban szorulták rá és azoknak adtuk is meg. Illetékes helyről szerzett értesüléseink arról győztek meg bennünket, hogy a kapott utasítástól különben is megadott irányelvünk helyes. A két protestáns hitfelekezet lelkészei közül is csak azok részesedtek ebből a háborús segélyből, a kiknek arra való rászorultsága minden kétségen felül állónak bizonyult. A súlyos viszonyok ránehezdednek mindenkire, nagyon kevesen vannak, a kik a segélyt könnyen nélkülözhetik, de ezek – úgy véltük – szívesen fognak lemondani az oly kartársak javára, a kik a legnagyobb inségnek vannak kitéve, méltatlankodás nélkül fogják meghozni a kartársi szeretetnek ez áldozatát. Azt hisszük, hogy ebben nem is tévedtünk. Minthogy továbbá a felosztásnál csakis az anyagi viszonyok lehettek irányadók, nem tettünk különbséget magasabb és kisebb képesítésű rabbik között és csakis a szolgálati idő figyelembevételével rabbiknál két kategóriát állapítottunk meg, 300 koronát juttatva a hosszabb szolgálati idejűeknek és 250-et a

rövidebb idő óta működőknek; rabbihelyettesek pedig 100 korona segélyben részesültek.

Minden tudomásunkra jutott jogos igényt kielégíteni iparkodtunk. Mindazonáltal tudatában vagyunk annak, hogy egyegy intézkedésünk sérelmesnek fog látszani és bírálat tárgya lesz. A kik ítélkeznek, tegyék meg szeretettel, miként egész eljárásunkat – elejétől végig – a legtisztább lelkiismereti szeretet vezérelte.

Talán elkerültünk volna minden tévedést, ha minden tekintetben megbízható, hiteles adatok állanak rendelkezésünkre. Ilyenek beszerzése eddig nem sikerült. Összegyűjtésüket megkísérelte az Országos Iroda, megpróbáltuk mi is. De kartársainknak csak egy része szolgáltatta be. S a kik az erre irányuló kérelmeket nem vették figyelembe, több fontos ügyünk előrehaladását gátolták meg és most is nagyon megnehezítették munkánkat. Szándékunk közel jövőben újabb kísérletet tenni és a beérkező adatok alapján törzskönyvet létesíteni, mely a rabbikra és hitközségekre vonatkozó legfontosabb adatokat fogja tartalmazni. Erre a hiteles adattárra mulhatatlanul szükségünk van. Nélküle nyugdíjügyünket nem készíthetjük elő, de más okokból is felette kívánatos, hogy minél előbb meglegyen. Már most kérjük tehát a t. kartársakat, hogy méltányolva a dolog fontosságát, az annak idején bekérendő hiteles adatokat rendelkezésünkre bocsátani kegyeskedjenek.

Gyülekezeteink szives figyelmét pedig az Országos Hadsegélyző Bizottság intő szavára bátorkodunk irányítani. A kartársainktól hozzánk beérkezett adatok a legsötétebb színben mutatják helyzetüket és megdöbbentő képét tárják fel számos rabbi nyomorának; számos nélkülöző, éhező papi családról van tudomásunk; csak nagyon kevés hitközséget ismerünk az országban, mely kellően látja el lelkészét. Az Országos Hadsegélyző Bizottság nem hallgathatja el *„azon meggyőződését, hogy a jelenlegi mostoha viszonyok között valóban elérkezett a legfőbb ideje annak, hogy a csekély fizetésekre utalt lelkesítő kar tagjainak méltó megélhetését biztosítandó, erre a célra a hitközségek az eddiginél nagyobb áldozatokat hozzanak.”*

Singer Bernát

1868—1916.

Rabbiról szólni rabbiknak nyilván leginkább gyakorló rabbi volna hivatta, a ki a papi föladatak bonyodalmaival és súlyát érzi. S ha mégis én kértem jogot – módot, hogy a Magyar Izrael olvasói előtt én méltassam Singer Bernátnak rövid, de rokonérzésünkre, becsülésünkre annyira méltó pályáját, hadd igazoljam avval, hogy ő együttes diákéveinktől gyászosan kora haláláig bepillantantom engedett eszményektől lángoló lelkébe.

Ha az atyák cselekedeteit jelöl, jelképül fogadjuk fiaik jövőjére, Singer Bernát pályáját szinte praeformálva találhatjuk atyjának nem közön-

séges életében. Singer Izrael a megelőző nemzedékbeli zsidó tanítósnak legszebb hagyományait valósította, testesítette meg: kiváló rabbik ajkáról ellesett zsidó tudást, autodidaxis nehézségeivel szerzett műveltséget, folytonos további önképzés mellett mértékünket meghaladó munkabírást s tetejébe kevéssel való boldog beérést. Bejárta a kiváló jesibákat, tanítványa volt S. R. Hirschnek. A boroszlói rabbiképzőbe óhajtott belépni, de Löw Lipót meghívására elment Szegedre tanítónak – Löwnek magának gyermekeit és Kármán Mórt is ő tanítja – majd a cs. és k. mintaiskolára elkerül Sátoralja-Ujhelyre, hogy itt Löw Lipót biztatására még súlyosabb hivatást teljesítsen, az ottani község szolgálatában éri meg tevékenységének jóbeljét. Élete végeig tanít, szervez, ír.

Singer Bernát mindössze nem élt annyi évet, mint a mennyin át az ő atyja tanított. De atyjának alkotó vágya, munkás lelkessége ő benne is korán ébredt s halála órájáig kísérte. Még diákkorában szülőföldjének lapjában, a „Zemplén“-ben több cikkben azt sürgette, hogy az ujhelyi r. k. főgymnasium zsidó növendékei részére hittársaik ösztöndíjat alapítsanak s élete utolsó éveiben a magyar zsidóság nagyszabású megszervezését szerette volna megvalósítani. A békeszerető Singer Izrael fölcserélte Szegedi biztos hatáskörét Sátoralja-Ujhely küzdelmes bizonytalanságáért. Leküzdötte a maradiak bizalmatlanságát, kivívta az orthodoxok és a chasidusok becsülését. Ezt az engesztelő, egyeztető, egységesítő hivatást vállalta Singer Bernát élte hosszat. Sokan láthattuk őt rabbiképzőknek iskolai, körüli és egyesületi életében. Tanuságot tehetünk róla, hogy nála népszerűbb társunk nem volt. Nyílt lelkű volt, állást foglalt bármely kényes vitában, de az ellentétek hevében sem bántott meg senkit. Hagyományunk bölcs elvét valósította meg **יִשְׁתַּכְּחַהּ מִבְּיָמָהּ לִידֵי שְׁלוֹם** (Szifré ad Deut. 1, 3) a vitatkozásnak célja a békeszerzés.

A kölcsönös megértésen, a becsületes összetartáson fáradozott diákkorában a mi kis körünkben, mint rabbi pedig széles téren. Ez az egyeztető vágya szenvedélylyé fokozódva vitte őt életének legzajosabb és legkevésbé szerencsés vállalkozása, a magyar zsidóság szervezeti egységeért folytatott küzdelmére.

Mindig fájlaltam, hogy Singer Bernát erre a reménytelen küzdelemre vállalkozott; ez az áldatlan harc bizonyára siettette áldásos életének összeomlását. Elöttem feltárta aggodalmait, hátha a kérdés fölvetése veszélyt jelent a zsidóságra, másrészt hátha „az emberi haladás érdekében többet tehetne a maga fejlődésére utalt u. n. neolog zsidóság, ha az orth. fölfogás nem állja útját.“ Nyilvánvaló, Singer Bernátot itt is a lelkében gyökerező egyesítő, összeforrasztó törekvés vezérelte.

Az ő tekintete a zsidóság egészére irányult. Egyetemes kapcsolatul a zsidó tudományt és a héber nyelvet becsülte. Bizonyára ezért vonzották a mai héber nyelvnek nagy költői, a lengyel és orosz zsidók héber lapjai, folyóiratai, évkönyvei. A mikor üdülés céljából délvidéken járt s tulajdonkép kerülnie kellett volna a társaságot, mégis kereste a héberül beszélő oroszokat. – Rengeteg papi és tanítói elfoglaltsága mellett rend-

szerint még valami tudományos probléma is izgatta. P. Mikép került Kohelet a Kánonba? (Isteninek kellett hinni ezt a könyvet, mert oly tökéletesen emberi.) Miért vonzotta szétszóródása elején a zsidóság erősebben a nem zsidókat mint később? Ez a kérdés már természetesen közelebb áll a rabbi gyakorlati teendőihez. Szülőföldjének chaszideusai fölkeltették és ébren tartották benne a pietizmus és mysticizmus iránti érdeklődést. Ez az érdeklődés azután a multba is, a legközvetlenebb jelenbe is hatolt: az apokalyptikus irodalom vonzotta őt, az én külföldi utjaim révén pedig a párizsi occultistikus körökről szeretett volna közvetlen értesülést nyerni. Valósággal gyermekileg tudott örülni a Revue des Études juives-beli dolgozataimmal, a mikor pedig az arab irodalom terére tévedtem, sópánkodott, hogy Hágáért elhanyagolom az urnőjét. Annyira mindent sub specie judaismi nézett. A tudományban mindvégig gyönyörködött s hogy nem mélyedt el benne, ez egyike volt a legnagyobb áldozatoknak, a melyeket fiatal életével együtt a hivatásának hozott.

Az egyetemes zsidóság *gyakorlati* problémái még inkább foglalkoztatták Singer Bernátot. Reformációt nem kívánt, hanem, úgy mondta, transformációt, belülről való organikus átalakulást. A keleti zsidók millióinak nyomorusága állandóan izgatta. Másfél évtizeddel ezelőtt ezt írta: egész lelkesedéssel tudnék e célnak élni, hogy valami emberséges otthont szerezzek mieinknek. Nyugalmamat s életemet áldozhatnám ennek.

Látni való, Singer Bernát az egész magyar zsidóságért, sőt az egyetemes zsidóságért szeretett volna munkálkodni. De hatása igazán a községében érvényesült, itt azután szélesen és mélyen egyaránt. 1894–1902 Tapolcának rabbija. Valósággal egyéni barátság fűzi községe tagjaihoz, bizalom és szeretet övezi. Magyarország legnépszerűbb rabbijának hírét itt vivta ki magának. Évek multán, hogy eltávozott onnan, a tapolcaiak azt sürgönyzik Singer Izrael jubileumára, hogy a Singer név emléke „él bennünk és élni fog örökké.“

„Olyanok voltunk mint az álmodozók,“ úgy írja le Tapolcáról való megindító bucsuját, a mikor 1902-ben Szabadkára jön, előrelátva „a lehetlenségig nagy“ föladatokat és várakozásokat. Ő úgy érzett mint Rabban Gamliél, a ki a rabbiságtól szerénységből huzódókat fölvilágosította (Horájoth 10ab) כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם azt hiszitek uralmat, méltóságot vállaltok? Szolgaságot, munkát vállaltok.

Hozzálátott a vallásos oktatáshoz. Működése első évében 18 órát tanított hetenkint, később ez a szám csökkent, de a háboru idején megint 24 órára szökött föl. Arra következetesen ügyelt, hogy a magasabb intézetek felsőbb osztályu tanulói, a kik ma-holnap „értelmiség“-nek számítanak, ő tőle nyerjék a zsidóságról való fölfogásukat. Löw Lipótnak Singer Izrael dicsőítette példáját követvén, Singer Bernát is maga gyakorolta a zsidó iskola fölötti felügyeletet. Szervezte a Talmud Tórát és a zsidó tanulók segítését. Gondoskodott a középfoku iskolák növendékeinek zsidó otthonáról az Ezra-internátusban. A különböző intézetek zsidó tanulóiból egyesületet alakított, a melynek előadásokat tartott, még a választásokat

is maga vezette. Az ő idején épült Szabadkának új, nagy zsinagógája, a melynek szószékéről kéthetenként fordult oktató szavával hivei gyülekezetéhez. Ezenfölül pedig orthodox színezetű hiveinek külön imaházában is gyakran adott elő.

De az ő papi, léleknevelő hatása nem szorítkozott az iskolára és a templomra. Fölkereste hiveit társas körökben és otthonukban. Tanácsadója, békeszerzője volt a családoknak. Számos hívének végrendeletét az ő iróasztala zárta magába, valamint számos titkot arról, mennyire volt *ענין בממונו* egyéni áldozatra kész, mennyire megközelítette az ő adakozása a *תקנת אושא* megengedte határt. Állandóan levelezett községek hadbavonultjaival, az otthonmaradtakhoz eljárógatott. De a sokasodó teendőnél erősebben az aggodalmak súlyát érezte a hazáját és zsidóságát féltő szív. Szülőföldjén megdöbbenve szemlélte a menekülők nyomorúságát. Remegett, vajjon a zsidóság problémáit a háboru bonyolítja vagy megoldja, vajjon jut-e a nemzetnek, jut-e az emberiségnek a mérhetetlen fájdalomért kárpótlás. A végletesen fokozott munkásság és a fölcsigázott aggodás megemésztette ezt a nemes szívet. Saját tüzeben égett el. Beszélik, hogy Kossuth Lajos halála óta Szabadkát akkora gyász nem sújtotta. De Singer Bernát halála nem csak Szabadka gyásza. *צדיק אחד לדור אחד* (Meg. 15a) Nemzedékünk szegényebb egy lángoló zsidó lélekkel.

Budapest.

Dr. Heller Bernát.

Az aguna kérdéséhez.

Kötelességtudásunk és hiveinkhez való forró szeretetünk parancsolja nekünk, hogy a háboru okozta rémes sebeket, a mennyire csak tőlünk telik, enyhítsünk és tegyük a szerencsétlen agunák napjait elviselhetőkké. Azért az *ענין* kérdésében semmi munkától és utánjárástól vissza nem riadunk, csak hogy ennek bilincseiből a törvény és hagyomány keretein belül a sorsverte asszonyt kiszabadítsuk. Ősrégi talmudi elv, mely egész hagyományos tanunkon végighuzódik, az, hogy *מישום עיגונה אקילו בה רבנן*.

Ezen szent cél vezette Feldmann rabbit, hogy tudásával, szorgalmával és igaz szeretettel állapítsa meg a tételeket, melyek alkalmazásával e borzalmas háboruban ezer- meg ezerszámra felszaporodott agunák lakatait leverhetjük. Ezen munkálkodásának gyümölcse a *הצעה* című értekezése, melyet köszönettel vettünk kézhez. Ezen munka egyes pontjaihoz óhajtók hozzászólni.

Legelső és legfontosabb kérdés ebben, melyet legelőször akarnék tárgyalni, az, hogy a hadügyi hatóságok által a katona halálesetéről kiállított bizonylatokkal szemben milyen vallási álláspontot foglaljunk el. Feltétlenül elfogadható-e *ע"פ ש"ס ופוסקים* ezen bizonylat, hogy ennek alapján az asszony házasságra léphet vagy kételyek merülhetnek-e fel? Ezen kérdés a legfontosabb, mert a leggyakoribb bizonyíték valószínűleg ez lesz, de mindenesetre elég gyakori lesz.

Itt Feldmann rabbi hivatkozik a Chaszam-Szófer ה"ר אה"עז ה"ר 43. responsumára, melyben megállapítást nyer, hogy ezen halotti okmányok föltétlenül hitelt érdemelnek, sőt az előny az, hogy nem מסל"ת szólnak, hanem bizonyítanak, mert ezen okmányok kiállítóiról áll, hogy לא מרעי נפשיהו és az aguna megeskethető. Feldmann rabbi még több, nyomós okkal bizonyítja a maga részéről ezen פסק הלכה-t az ellenzőkkel szemben.

Csakhogy — szerény nézetem szerint — a ס"ה ezen responsumával távolról sem oldjuk meg azon kérdést, hogy a harctéren vagy ellenséges földön hősi halált haltak agunái tisztán ezen bizonylat alapján házasságra léphetnek-e. Mert ott arról van szó, hogy egy halottról, kit láttak שיכב על מטתו és ismerték, tudták a betegsége mineműségét, állítottak ki egy halotti bizonyítványt és a kérdés az, hogy ezen bizonylat föltétlenül igazolja-e a halálesetet vagy nem. A mire a ס"ה a föltétlen hitelességet állapítja meg.

De most e nagy háboruban más esetekről van szó. Ugyanis tudvalevőleg minden harctérre vonuló katona kap egy certifikatumot, mely tartalmazza nevét, születési évét és helyét és az ezredet, melyhez tartozik. Sőt ujabban, mint hallom, még bővebb adatokat is tartalmaz. A katona ezen igazolványt, mely egy pléhdobozban van elhelyezve, bevarrja a ruhájába és elindul a harctérre.

A háboruban, a mikor az elesettek, néha néhány száz hős eltemetésére kerül a sor, kifejtik a ruhákból ezen igazoló jegyeket, azokat összegyűjtik és ezek alapján állapítják meg ez elesettek személyét. Vagy nálunk teszik, ha a csapatok helyeiken maradtak, illetőleg előnyomultak, vagy az ellenség teszi meg, ha visszavonulásra került a sor. Ez természetesen kölcsönösségen alapszik.

De ezen igazoló jegyek nem egyebek, mint סימנים בכלי, mert a ruhában vannak. Igaz, hogy mindjárt elüljáróban megállapíthatjuk, hogy ezek עדיפי מסימנים מובהקים ביותר a szó legszorosabb értelmében vagyis, ezt a Chaszam-Szófer mondja, hogy ezen adatok עדיפי מסימנים מובהקים ביותר, tehát föltétlenül a סימנים terén a legjobb, a mi található. De ha היישינן לשאלה-ról van szó, ott nagy kérdés merül fel, vajjon היישינן לשאלה vagy nem. És nehogy az első pillanatra feltünjön és a jelen esetben ki-zártnak tartsuk, csak a vele rokon להלוויי-re kell gondolni, mire már volt eset ebben a háborúban.

Tehát nem arról kell tárgyalni, vajjon ezen esetekben נכרים מהומני vagy nem, hanem ha עדים בשרים-ról van szó, ott is meg kell állapítani, hogy fennáll-e a היישינן לשאלה aggálya vagy pedig nem. Mert ha fennáll, akkor meg vagyunk akadva igen erősen.

De azért a Ch. Sz. responsumára és Feldmann rabbi fejtegetésére szükségünk van annyiban, hogy annak alapján már megállapítható, hogy a kórházban elhaltról szóló bizonylat alapján, hol az illetőt ismerték, föltétlenül házasságot köthet az aguna és annyiban is, hogy נכרים מהומני aziránt, hogy ezen igazoló lapot egy holttesten találták.

tárgyat soha nem szoktak kölcsönözni, ott לה"ל, ekkép tehát különbség teendő.

Tehát most ezen vélemények között kellene eligazodnunk a mi esetünkben és le kellene szűrni a megállapodást, de a melyhez szükséges, hogy leszögezzük, hogy az a ruhadarab, a melybe a harcba induló katona belevarrja az igazoló jegyét, az feltétlenül és első sorban בלי דלא מוּשְׁלִי közül való, mert מסברא is mondhatjuk, hogy a katona erre különösen nagyon vigyáz, hogy tudják otthon, mi történt vele.

E szerint, minthogy a prágai M'haral és nagy elődjei szerint לה"ל olyan tárgyaknál sem, melyet szoktak kölcsönözni, akkor itt, mikor oly tárgyról van szó, melyet *sofa* nem kölcsönöznek és a melyre az illető nagyon vigyázott, feltétlenül szerintük לה"ל, de a ב"ט közvetítő véleménye szerint is elesik a שאלה aggálya, mert ez különösen בלי דלא מוּשְׁלִי kifejezetten.

De a ב"ט véleményével szemben, melyhez csatlakozik a régiek közül a ר"א"ט és újabbak közül a ב"ה és a ב"ט szerint még az igen nagyok is, névszerint ר"ק ורמ"ב ור"ב"ע és talán velük tart a ר"ט"בא ור"מ"ג is, mit tegyünk? Hisz az ő nézetük, hogy לה"ל aggálya fennáll akkor is, ha oly ruha és tárgy találtatott a holttesten, melyet soha nem szoktak kölcsönözni. Evvel szemben hogyan járunk el a mi kérdésünkben, hogyan engedjük meg a bizonylatok erejénél fogva az agunának a házasságkötést, hisz ez csak az igazoló jegy alapján történik, tehát fennáll szerintük a לה"ל aggálya, habár ez ס"מ"ב és olyan tárgy, melyet soha nem kölcsönöznek.

Itt vezet és irányít bennünket a zsidóság egyik legnagyobb tanítója, a נב"ט az említett 37. responsumában, a hol kifejti, minthogy לה"ל aggálya csak מדרבנן, azért keressünk könnyítést.

Ugyanis van egy הוּקָה, mely szerint minden, a mi az embernél található, az az övé és ez erősebb a מ"ג-nál, mint ez megtalálható a ה"מ-*ban* a Remónál és a ש"ך ס"ק ו"ז kifejti, hogy ez általános vélemény, mely ellen senki állást nem foglal. — Minthogy pedig egy מ"ג megdönti a הוּקָה-*t*, ennél fogva ezen הוּקָה is erősebb, mint a הוּקָה א"א és elesik a לה"ל aggálya és ugyanezen הוּקָה erejénél fogva megszűnik a נ"ב"י által felvett וּבְיָדָה וּבְיָדָה aggály is. A még felmerülő aggálylyal szemben, hogy ugyanis talán az illető eladta a ruhát és ez máson van, hivatkozik a הוּקָה מ"א קמ"א-ra.

De minthogy a Remó szerint egyesek nem tartják ezen הוּקָה-*t* hogy a mi az embernél találtatik, az az övé, elég erősnek a מ"ג-val szemben, tehát nem elég erős a הוּקָה א"א-sel szemben se, hanem a keltő egyensúlyban tartja magát, így megint felülkerekedik a לה"ל aggálya. Ezért a נב"ט a következőket állapítja meg. A ki otthagya feleségét és elment messze utra és holtan találtak egy embert, kinek ruháján a ס"מ"ב felismerhetők, ott azon הוּקָה, mely szerint minden, a mi az embernél található, az övé is, nem használ semmit, mert a הוּקָה א"א a maga sértetlenségében fennáll és a לה"ל aggálya nem esik el. De a ki elment hazulról üzleti ügyben וּדְעָתוֹ לְחֹזֵר, tehát azzal a szándékkal, hogy vissza-

jön és nem jött vissza, ott felbukkan a ספק מיתה joggal és ezáltal א"ת ויתרע חזקה א"ת és a חזקה, hogy minden a mi az embernél található, az övé, szilárdan megáll, a minél fogva elesik a ח"ל aggálya és ez az asszony házasságra léphet.

Ezen bölcs és mélyen járó döntést alkalmazzuk most a mi esetünkre. Minthogy annak a szegény katonának lelkében, a ki megválnak családjától és elmegy a harctérre, azon izzó vágy él, hogy דעתו לחזור és ha nem jön mégse vissza, akkor az ő agunájánál א"ת ויתרע חזקה א"ת és azon חזקה áll szilárdan, hogy minden, a mi az embernél található, az övé, tehát az igazoló jegy, melyet találtak nála, az övé volt, így a halott azonossága be van bizonyítva és elesik a ב"י aggálya és az aguna házasságot köthet.

De természetesen időt kell engedni arra, hogy az a katona, a kinek legforróbb vágya lenne hazatérni, haza is jöhessen, illetőleg hogy ez módjában legyen. Mert ha a háboru tartama alatt vagy röviddel utána nem jön, ez nem bizonyít semmit, mert jönne szegény, de nem jöhet. A hazatérési időt pedig a mai közlekedő eszközök mellett megállapíthatnók hat hónapban azon naptól kezdve, a mikor a foglyok kölcsönös hazaszállítása megkezdődik, mert a szabad mozgás idején ennyi idő elég hazatérésre vagy életjel adására annak, a kinek minden gondolata a hazatérés.

Igaz, hogy ezt csak a ב"י és a vele egy uton járók véleménye szerint kell megállapítani, de hisz a prágai מ'ארל is, a ki e téren leginkább könnyít, az említett מה"צ véleménye szerint is csak בצירוף שאר אומדנות mondta ki, hogy לה"ל. Ez a hat hónap elég nyomós אומדנות lenne. De erre szükség van azért is, mert a נ"ב a 37. responsumban mondja, hogy tisztán בלא יותר agunát nem oldott fel soha.

Ennek alapján azonban arról is lehet tárgyalni, hogyha a halotti levélhez hozzájárul egy más nyomósabb יותר vagy אומדנות, melynek alapján egyedül az aguna fel nem oldható ugyan, pl. ע"א mondja, hogy az illető meghalt, de nem mondja, hogy eltemette, akkor kettős okkal, halotti bizonylattal és egy komoly אומדנות-val a ב"ד hat hónap előtt is feloldhatja az agunát, amikor בירור הדברים-ot látja.

Ezek alapján szerény javaslatomat a következőkben foglalom össze :

1.) A kórházakban elhaltnál, hol az illetőt ismerték és tőle magától tudták meg az adatokat, a Ch. Sz. responsuma és Feldmann rabbi megvilágítása szerint az aguna házasságot köthet a halotti bizonylat alapján.

2.) A harctéren vagy ellenséges földön elesettnek, ill. elhunytak és mindannak agunája, a kinek azonosságát csak az igazoló lap útján állapították meg, a halotti bizonylat alapján házasságot köthet a foglyok hazaszállításának első napjától számított hat hónap után.

3.) Ha a halotti bizonylathoz járul még más igen komoly אומדנות, akkor a ב"ד esetről esetre megállapíthatja, hogy az aguna az említett hat hónap előtt is házasságra léphet.

Ez volna szerény előterjesztésem a halotti bizonylatokra vonatkozólag. A mi a halotti bizonylatok tárgyalását Feldmann rabbi *הצעה*-jában megelőzi, az mind igazság és világos *ד"ן*.

A mi a *נעלם* kérdését illeti akár szárazon, akár vizen és nincs sem tanu, sem bizonyításképe, bár mélyen járnak Feldmann rabbi szavai és természetesen nagy tudásról tesznek tanúságot, mégis én e tekintetben szerényen ugyan, de egyelőre tartózkodó álláspontra helyezkedem. Az azonban tagadhatatlan, hogy majd a kérdéssel szembe kell nézni és szeretettel kell megoldani. *וה' יצילנו מטעות בהוראה וישבו בנים לגבולם בב"א*

Veszprém.

Dr. Hoffer Armin

Megüresedett rabbiállások.

Két pozitív esetből indulok ki. Mindkettő oly mély benyomást tett reám, hogy annak jelentőségét közölni jónak látom és az illetékes körök jóakaratu megszívlelésére ajánlom.

A tatai római katolikus apátplébánost a tavasz elején kinévezték soproni kanonoknak és megüresedett hivatalát elfoglalja már a nyár derekán utódja, ámbár két káplán is van az egyházközségben, kik az *interregnum* alatt vezethetnék a hivek lelki ügyeit.

Rabbisági kerületemhez tartozik Kocs községe, a hol a tél végén meghalt az ottani református lelkész. És már május 23-án a hivek új lelkészt választottak, a kit mihamarabb beültetnek új állásába.

Bizonyára az a meggyőződés és tapasztalat, hogy a hivek lelki ügyeinek elhanyagolása áldatlan következményekkel jár, készítette a két nagy felekezetet arra, hogy intézményesen elejét vegyék a papi székek sokáig tartó elárulásának.

Ezen felfogás nem újkeletű. *Ősi voltát* maga a Szentírás igazolja, a midőn Mózes IV. 27, 15–23-ban ekként szól: És szólt Mózes az Örökkévalóhoz, mondván: Rendeljen az Örökkévaló, minden test szellemeinek az Istene, férfiat a község fölé, a ki kivonuljon előttük és a ki bejöjjön előttük, a ki kivezesse és a ki bevezesse, hogy ne legyen az Örökkévaló községe, mint juhok, melyeknek nincs pásztoruk stb. Isten már Mózes életében jelölte ki ennek utódját, Józsuát.

Ezzel szemben zsidó községeink egy részében ennek az ellenkezőjét látjuk. Esztendőnk is elmúlnak a nélkül, hogy a rabbiszékeket betöltenék. Például felhozom a mezőturi status quo ante hitközséget. Boldogemlékezetű nagybátyám, Goldberger Mihály az 1901-iki év erev jomkipur napján hunyt el. És másfél évtized nem volt elégségés arra, hogy a hivek új lelkipásztort válasszanak utódjául és az összes papi ügyeket *azóta ideiglenesen* a kántorra és metszőre bízták. A sátoraljaujhelyi szintén status quo ante alapon álló törzshitközséget az 1912-ik év nyarának derekán

hagytam el és azóta részben az ottani dáján, részben a tanítók és mások végzik a zsidó lelkészi teendőket, még ünnepélyes alkalommal is. A legutóbbihoz hasonló anomáliák értesülésem szerint más nagyobb magyarországi hitközségekben is vannak.

A pápai orthodox jellegű gyülekezet szintén hosszú esztendők óta van meg úgy, hogy a főrabbi állást és annak pozíciót adó tisztségét be nem töltötte.

Nem tagadható, hogy mindahárom eklézsia vezetősége elég komoly-nak látszó igyekezetet tanusított az állások betöltésére. Azonban eredménytelenül. A külső körülmények számtalan motivumai játszottak közbe, hogy igyekezetüket siker nem koronázta, a mely meddőséghez bizonyára hozzájárult nem csekély mértékben félreértés, közömbösség, sokszor a kellő körültekintés hiánya és talán a vezetőség e terén és más egyebütt is mutatkozó dilettantizmusa.

A már két esztendőn túl duruló háboru és a vele járó válságos gazdasági állapot, a drágaság még több tápot nyújtott a vezetőség e tekintetben való lanyhaságának. Az adófizetők tekintélyes százaléka a harctéren van és nélkülök papválasztást megejteni nem ildomos. Méltatlan bánásmódra, mellőzésre bizonyára nem adtak jogot hőseink. Továbbá nehéz probléma megállapítani a leendő rabbi dotációját. A háboru előtti fizetésből még a legszükségesebbet, a nélkülözhetetlent sem tudná fedezni az új pap. A jelenlegi életszükségletet alapul felvenni viszont nem tudják vagy nem akarják hitközségeink, illetőleg élén álló vezetőségeik.

Marad tehát továbbra is az az áldatlan állapot, hogy hitközségeink a jól-rosszul irányított adminisztratív vezetést nem nélkülözik, azonban a lelki ügyek, a melyek mégis csak igazi alapjai eklézsiáinknak, gondozatlanul maradnak avagy illetéktelen kezekbe kerülnek.

Mivel a kongresszusi szabályzatok az összes eshetőségekre nem gondolhattak, a megüresedett rabbiállások betöltése körül türhetetlen anomáliák vannak még előkelőbb és népesebb hitközségeinkben is. Azonban éppen a mostani komoly napokban, midőn annyi lelki erősségre van szükség a hivek benső ügyeinek kezelésére, nem szabad még fontos ügynek sem ürügyül szolgálnia, hogy a hivek a lekipásztori irányítást nélkülözzék. Az a megingathatatlan és szilárd meggyőződésünk, hogy hitéletünk számtalan vonatkozásában keservesen megsínylené, ha más-külömben nívós gyülekezeteink még továbbra is nem tennének komoly és eredményre vezető lépéseket megüresedett papi állásaik mihamarabbi betöltése tekintetében. Folytak ugyan látszólag az ügyek fennakadás és minden nehézség nélkül; a ki azonban a dolgok mélyére tekint, megdöbben a hónapok, sőt évek óta rabbit nélkülöző hitközségekben uralkodó hibákon és fonákságokon, a melyekre példákat felhozni – sapienti sat – restelkedünk.

Tata.

Dr. Goldberger Izidor.

A németországi rabbiegyesület közgyűlése.

A németországi rabbiegyesület május hó 8 – 10. napjain tartotta közgyűlését Berlinben. Közel száz rabbi jelent meg és a részvevők e magas száma is bizonyítja, hogy a közgyűlés egybehívása általánosan érzett szükségnek felelt meg. A megjelentek sorában volt Maybaum (Berlin) tiszteletbeli tag, három tábori rabbi: Levi (Breslau), Italiener (Darmstadt) és Bäck (Berlin) a távolból érkezett a gyűlésre. Az elnöki tisztséget Guttman professzor (Berlin), majd Munk (Marburg) töltötte be, a jegyzői tisztelet Goldmann (Oppeln) látta el. Számos megjelenésben akadályozott kartáristól szives köszöntő levelek érkeztek be, a berlini hitközség üdvözlő táviratot küldött.

Megnyitó beszédében Guttman professzor mindennek előtt a háboru súlyos idejéről és a vallásnak, valamint békeideáljainak a reánk kényszerített harcban való helyzetéről emlékezett meg. Azután az előjáróságnak az utolsó közgyűlés óta végzett munkáiról szólt, különösen méltatva a tábori lelkészet létesítését és hatósági elismerését. A tábori rabbiknak és mintaszerű tevékenységüknek az egyesület háláját fejezte ki. Azután az utolsó gyűlés óta elhunyt tagokról emlékezett meg, különösen Vogelsteint (Stettin) és Cohnt (Kattowitz) kiemelve. A jelentés a haza határait oly áldozatkész módon oltalmazó német hadseregnek és vezéreinek szóló lelkes hálával és a császár éltetésével zárult.

A betegség folytán távollevő Werner (München) helyett Blumenthal (Berlin) tette meg a pénztári jelentést, a mely után Kopfstein (Beuthen) adta elő a tábori lelkészet ügyét. A tábori lelkészeknek szóló hálával kezdte, majd azokat a problémákat méltatta, a melyek a háboruban a lelkészi működésben a foglyok óriási tömege folytán keletkeztek. Hála illeti meg a Verband der deutschen Judentól eredő szabályozást, noha sok történt a rabbiegyesület mellőzésével és óhajai ellenére. A szónoktól előadott óhajak kapcsán a katonai lelkészeknek béke idején való helyzetét beszéltek meg, a keresztény hitfelekezetekkel való teljes egyenjogúságot kívánva.

A kérdés tárgyalásához élénk vita fűződött, a mely a rabbi jogállásával is és helyzetével általában foglalkozott. Megállapították, hogy a rabbi-kar ezen a téren teljesen és áldozatkészséggel megteszi kötelességét, de visszásságok származtak abból, hogy a Verbandhoz való viszony nincs kellően tisztázva. Számosan azt ajánlották, hogy a rabbiegyesület vallásos dolgokban teljesen önállóan járjon el, mások közvetítő eljárást óhajtottak. Minthogy a nézeteket kibékíteni nem lehetett, egy közvetítő bizottságot küldöttek ki, mely másnap a következő határozati javaslatot terjesztette a közgyűlés elé: A németországi rabbik egyesülete a vallásos tudat megerősítésében és a léleknek Istenhez való megtérésében látja legértékesebb eredményét a népek ama harcának, a melyben német népünk az ellenségek egész világa ellen hősiiesen küzd létéért és legmagasabb javaiért. Ennek a hatásnak vallásos közösségünkben való maradandó fentartása az

egyesület szerint a rabbi, mint a zsidó vallás hivatott képviselőjének legnevezetesebb feladata. E végből szükséges, hogy a rabbinak az a törvényes állás adassék meg, mely egyedül képes ennek a feladatnak teljesítését biztosítani. A rabbi egyesület mellőzhetetlennek tartja, hogy saját szervei tárgyalják előzetesen és önállóan a német zsidóság minden vallásos ügyét. A végrehajtásban készségesen működik együtt mind a többi szervezettel és elvárja, hogy vallásos kérdéseket érintő tárgyalásokat csak a rabbi egyesülettel egyetértőleg folytassanak a hatóságokkal.

Ezen az alapon a közgyűlés megbizta az ügyvezető előljáróságot, hogy a Verband der deutschen Judennal a vonatkozó kérdésekben minél előbb egyezsége jusson. A határozati javaslatot egyhangulag elfogadták, a vita folyamán pedig különböző hangulatok és kívánságok jutottak kifejezésre. Majdnem valamennyien megegyeztek abban, hogy a porosz rabbik jelenlegi jogállása tarthatatlan és hogy a szervezeti kérdéstől függetlenül iparkodni kell annak megváltoztatásán. Hangsúlyozták, hogy a rabbi egyesület nem kívánhatja előljáróságától, a mely iránt hű tevékenységeért a legszivesebb hála van kötelezve, hogy a tetemes munkaterhet maga viselje, szükséges tehát, hogy más szervezetek mintájára fizetéses ügyvezetőt alkalmazzanak. Rámutattak továbbá egy szaksajtó szükséges voltára, mint-hogy a rabbinak mindeddig nem volt megadva a mód, hogy eszményi karéridekeit a sajtóban képviselje. A közgyűlés mindkét ponthoz elvileg hozzájárult és a javaslatokat egy bizottságnak adta át a kérdések megoldásának előkészítése végett. Megerősítettek továbbá egy a központi választmánytól kiküldött törvényi bizottságot, a melynek feladata a *rabbi állását* – mind a törvény tekintetében, mind a hitközségben – vizsgálata tárgyává tenni és annak multhatatlanul szükséges javítására a kellő utakat mutatni. Ehhez a bizottsághoz anyagul átutaltak egy az alkalmi funkciók díjainak megváltására irányuló javaslatot.

A délutáni ülésen, a melyet a gyász eset folytán eltávozott elnök helyett Munk (Marburg) vezetett, Rosenberg (Thorn) a felsőbb iskolák zsidó hitoktatásáról adott elő. Kifejtette, hogy történetileg miként alakult ki a mostani súlyos helyzet, melyet tüzetesen ismertetett, azután a kívánságokat adta elő és tételeit mutatta be, a melyeket egynek kivételével némileg módosított alakban el is fogadtak. Ezek értelmében mindenütt, a hol zsidó gyermekek vannak, hitoktatás szervezendő, melynek költségeiről a patronátusi hatóság tartozik gondoskodni. Hitoktatás minden osztályban végzendő és felmentésnek csak akkor van helye, ha vallásos aggályok fenforgása esetében teljesen megfelelő póttanítást igazolnak. A hitoktatás végzésére csakis rabbik és oly tanítók alkalmazhatók, a kik képesítésüket (a felsőbb osztályokban egyetemi képzettséget) igazolják, a tanulók az osztály- és érettségi bizonyítványban érdemjegyet kapnak és a hitoktatók minden tanári értekezletre meghivandók, a melyen tanítványaik szóba kerülnek. Elfogadták továbbá az előadó abbeli javaslatát, hogy a héber nyelvnek a hitoktatás tárgyaiba való felvételére kell törekedni ott, a hol a tanulók különben annak ismerete nélkül szűkölködnének; ha

pedig kivételes esetekben magasabb tanintézetekben hitoktatás nem volna szervezve, a hitközség vallásiskolájának látogatása a 14. évig kötelezővé tétessék. Az ezekkel a javaslatokkal kapcsolatosan előterjesztett tantervet nem vitatták meg. Azután kihirdették a választások eredményét és a vallásoktatásról való tanácskozás folytatását a következő napra halasztották. Ennek befejezése után Goldmann (Oppeln) megtartotta előadását a keleti zsidó problémáról. Szólt azokról a hatásokról, a melyek eddig a probléma fölmerüléséből a német zsidókra származtak, méltatta a kérdés politikai, kulturális, gazdasági és vallásos oldalát, tárgyilagosan ismertette annak történeti és lélektani alapjait, kiemelve, hogy nem megoldásához, hanem csakis megértéséhez akar hozzájárulni. Az előadást a központi választmány óhajára nem követte vita. A napirend következő tárgya az özvegy és árvapénztárról szóló jelentés volt, melyet Freudenthal (Nürnberg) adott elő. A pénztár állásáról nem jelenthetett kedvezőt, nyugdíjpénztárrá való átalakításának óhaja távol van a megvalósulástól. Pedig a mi Németországon még nagyobb hitközségek vannak, a melyekben a rabbi nyugdíj-, az özvegyek és árvák ellátási viszonyai nincsenek rendezve, ragaszkodni kell ehhez a tervhez. Utalva arra a nagy áldásra, a mely a pénztártól származott, felhívja a kartársakat, hogy érdekében buzgó tevékenységet fejtsenek ki. Hosszabb vita után azt az indítványt fogadták el, hogy a rabbiegyesület minden tagja a pénztár rendkívüli tagja legyen. Legkisebb tagsági díj a biztos évi jövedelem egy ezrelékét állapították meg.

A tulajdonképpeni napirend elintézése után különféle indítványokat adtak elő. A háborúval kapcsolatos számos új feladat végzésére munkaválasztmányt alakítottak, a melynek első teendője foglalkozni azokkal az intézkedésekkel, a melyek a rituális háztartás vezetésében a háboru tartama alatt szükségessé váltak. Más oldalról azokra a nehézségekre mutatott rá, a melyek a *metszésre* származhatnak abból, hogy a háboru alatt a lemetszett állatoknak vére is a közélémezésre szükséges. Segítő eszközül egy új garatfogót ajánlottak, a melylyel a bajnak elejét lehet venni. Más kérdések elintézését az ügyvezető előjárósághoz utalták.

Végezetül Freudenthal (Nürnberg) meleg szavakkal a hősookról emkezett meg, a kik a hazáért életüket adták oda. Rosenthal (Köln) a két elnöknek a gyűlés legszivesebb hálóját fejezte ki az ügyek vezetéséért, Munk pedig záró beszédében a tanácskozás eredményét foglalta össze, köszönetet mondott a megjelenteknek és ehhez azt a kérelmet kapcsolta, hogy a jövőben is a rabbiegyesület eszményi feladatainak az egyetemes német zsidóság érdekében teljes munkaerejüket szenteljék. Azután bensőséges imában győzelemért és békéért könyörögve, berekesztette a közgyűlést.

Az 1913. évi XXXVIII. törvénycikk.

a lelkészi illetményeknek korpótlékok útján való emeléséről.

(Szentelést nyert 1913. évi július hó 31-én. — Kihirdettetett az „Országos Törvénytár“-ban 1913. évi augusztus hó 9-én.)

1. §.

A lelkészi jövedelmek kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. és 1909. évi XIII. törvénycikkekben foglalt határozmányok kiegészítése céljából a törvényhozás a törvényesen bevett vallásfelkezetek lelkészei részére, az alább meghatározott feltételek és korlátok között, az államkincstár terhére korpótlékokat engedélyez.

2. §.

Korpótlékban részesül minden lelkész, aki oly lelkészségben működik, amelynek jövedelme az eddigi törvények szerint az 1.600 K összegig terjedő magasabb (állami) kiegészítésre jogosult; igényt tarthat továbbá a korpótlékra az a lelkész is, aki oly lelkészségben van alkalmazásban, amelynek (állami) jövedelmi kiegészítésre eddig csakis abból az okból nem volt igénye, mert a lelkészségnek egyházi forrásból eredő jövedelme évi 1.600 K-nál többet tett ki.

A korpótlékra vonatkozó igény azonban így is csak abban az esetben és annyiban áll fenn, ha és amennyiben a lelkész jövedelme évi 3000 K-át meg nem halad.

3. §.

A korpótlékra igényt adó lelkészi szolgálat — a magasabb lelkész-képesítés fennforgásának feltétele mellett — a lelkészség (helyi káplánság) elfoglalása napjától kezdve számít. A magasabb képesítés birtokában segédlelkészi vagy hitoktatói minőségben töltött idő öt éven felüli részének fél tartama a korpótlék szempontjából beszámítandó.

4. §.

A korpótlékok együttléve — a fentiek szerint beszámítható szolgálat alapján — 5 év után évi 400 K-ban, 10 év után évi 800 K-ban, 15 év után évi 1000 K-ban, 20 év után évi 1200 K-ban s 25 év után évi 1400 K-ban állapíttatnak meg, még pedig oly módon, hogy az a lelkész, akinek a jövedelme évi 1600 K-át meghalad, korpótlék címén mindenkor csakis oly összegre tarthat igényt, amennyi a korpótlékkal együtt őt megillető összjövedelemből hiányzik.

A korpótlék a jelen törvény értelmében korpótlékra igényt adói szolgálati idő betöltésének napját követő július, illetve január 1-től kezdve folyósítandó.

5. §.

A jelen törvény alapján járó korpótlék az 1898. évi XIV. és az 1909. évi XIII. t.-c.-ben engedélyezett jövedelemkiegészítések összegével együtt nem lehet nagyobb, mint a háromszorosa annak a tiszta jövedelemnek, amely az idézett törvények szempontjából a lelkész bevallása alapján megállapított.

6. §.

Felhatalmaztatik a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy az egyes korpótlékok engedélyezése alkalmával az illető lelkészség jövedelmének előző összeírásában szereplő tételeket vizsgálat alá vehesse és azokat az újabb vizsgálat eredményéhez képest megfelelően módosíthassa, — a kath. lelkészekre nézve az 1909. évi XIII. t.-c. 7. §-a alapján létesített országos katolikus kongruatanács előzetes meghallgatásával.

A miniszternek ide vonatkozó határozata ellen mind az illetékes egyházi főhatóság, mind az érdekelt lelkész panasszal élhet a közigazgatási bíróságnál.

7. §.

A korpótlék szempontjából a lelkészi jövedelmeknek ezután előálló minden olyan növekedését, amely az 1898. évi XIV. t.-c. 11. §-ában megjelölt jövedelmek közé tartozik, be kell számítani a lelkészi jövedelmebe s ehhez képest a korpótlék összegét megfelelően le kell szállítani.

A jövőben létesítendő egyházi alapítványok alapítóleveleiben tett ezzel ellenkező tilalmak a korpótlék tekintetében csak akkor lesznek hatályosak, ha e tiltó rendelkezésekhez a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzájárult.

8. §.

Az 1898. évi XIV. és az 1909. évi XIII. t.-c.-nek a lelkészi jövedelmek megállapítására és a lelkésszel szemben való megtorló intézkedésekre vonatkozó határozmányai, valamint általában e törvényeknek mindama rendelkezései, amelyek a jelen törvény határozmányaiba nem ütköznek, a korpótlék szempontjából megfelelően alkalmazandók.

9. §.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kisebb képesítésű lelkészek és azon lelkészek részére, akiknek korpótléokra igényt adó szolgálatuk van, de akiknek jövedelmét az ezen törvényben megállapított valamely oknál fogva a jelen törvényben megállapított mértékig korpótlék útján emelni nem lehet, nemkülönben a magasabb képesítéssel bíró s 5 évnél hosszabb ideig szolgáló segédlelkészek részére is — méltánylást érdemlő körülmények fennforgása esetén — az állami költségvetésben erre a célra felvett hitel terhére segílyt engedélyezhet.

10. §.

A jelen törvény hatálybalépésének időpontjában már alkalmazásban álló lelkészek (helyi káplánok) részére a korpótlék a következőképen folyósítandók:

Azok a lelkészek (helyi káplánok), akiknek a korpótlék szempontjából a jelen törvény értelmében beszámítható szolgálati ideje 1913. évi január hó 1-én az öt évet meghaladta, de a tíz évet még nem érte el, az öt év után járó korpótléokra 1913. évi január hó 1-étől kezdve tarthatnak igényt.

Azok a lelkészek (helyi káplánok), akiknek a korpótlék szempontjából a jelen törvény értelmében beszámítható szolgálati ideje 1913. évi január hó 1-én a tiz évet meghaladta, 1913. évi január hó 1-től kezdve csak a tiz év után járó korpótlékre tarthatnak igényt. Ezeknek a lelkészeknek (helyi káplánok) a további korpótlékre igényt adó szolgálati ideje 1913. évi január hó 1-től kezdve számít s az ezt az időpontot megelőző szolgálati időnek tiz évet meghaladó része a további korpótlékre igényt adó szolgálati időbe be nem számítható.

Azok a lelkészek (helyi káplánok), akik a korpótlék szempontjából a jelen törvény értelmében beszámítható ötödik, illetőleg tizedik szolgálati évüket 1913. évi január hó 1-je után töltik be, az öt, illetőleg a tiz év után járó korpótlékre az ötödik, illetőleg a tizedik szolgálati év betöltésének napját követő július, illetve január hó első napjától kezdve tarthatnak igényt s a további korpótlékre igényt adó szolgálati idejük is attól az időponttól kezdve számít.

A vallás- és közoktatásügyi minister akkor, amidőn valamely új lelkészi állás szervezését ismeri el indokoltnak, kikötheti, hogy a korpótlékok összegének egy bizonyos hányadát az egyház köteles viselni s hogy az elismerést megelőző lelkészi szolgálat korpótlék szempontjából nem számít.

11. §.

Jelen törvény a kihirdetés napján lép életbe s végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi minister és a pénzügyminister bizatnak meg.

Krónika.

Dr. Schwarz Adolf professzor hetven éves. A bécsi Israelitisch-Theologische Lehranstalt nagynevű rektora július 15-én töltötte be a vallásnak és a tudománynak szentelt gazdag élete hetvenedik évét. A kimagasló alkalom a hódolat kifejezésévé vált a kitűnő férfitől, a kit nemcsak magyar származásánál, hanem felekezeti kulturánk és egyáltalában a magyar zsidóság céljai és törekvései iránt mindenkor tanúsított élénk érdeklődésénél fogva tekintünk a miénknek. A Veszprém-megyei Ádáz-Tevelben ringott bölcsője, a hol szentéletű, a talmudban mélyen kutató édes atyja rabbi volt. Ő vetette meg talmudi tudásának alapjait. A szülői ház meleg vallásos bensősége pedig kincsévé lett egész életének és a legmagasabb eszmények kultuszától megszentelt családi tüzhelyének még most is disze. A pápai kollégium elvégzése után Bécsbe ment, a hol filozófiai tanulmányokat folytatott az egyetemen és a Bet ha-Midrasch előadásait hallgatta. 1867–1873 a boroszlói szeminárium növendéke volt. Frankel Zakariás legkedvesebb tanítványai közé tartozott és a mester benne látta jövődőlbeli utódját. De két évtizednek kellett eltelnie, míg tanári működésben is érvényesülhetett az a tudományos hivatottság, a melynek már ifju korban tanujeleit adta és a mely szabad óráinak munkáját irányította, midőn lelkészi hivatala kötötte le erejének tetemes részét. Rabbiképzőnkbe már annak megnyitása előtt ki volt nevezve tanárnak, – most is őrzik még kinevezési okmányát – de a budapesti tanszék elfoglalása nem történt meg és tizenhét évig rabbi hivatalt viselt. Karlsruheba hívták és noha konzervatív gondolkodásmódjánál fogva nem szívesen ment oly

hitközségbe, a melynek akkor épült orgonás temploma az övétől eltérő vallásos irányt jelképezett, Frankel óhajára engedett a hívásnak. Az új templom felavatásakor mutatkozott be. Beszéde meglódította a diszes hallgatóságot és a nagyherceg meleg szavakkal fejezte ki üdvözlését a hitközségnek. Már nem lehetett tehát visszalépni és elfoglalta a rabbiszéket. Lángoló buzgalommal végezte lelkészi munkáját, a mely mély nyomokat hagyott a karlsruhei gyülekezet vallásos életében, hitszónoki kiválósága pedig csakhamar ismertté és tiszteltté tette nevét hitközsége mesgyéin túl is. Ötletesség, a Szentírás igéinek és a bölcsek szavának mély felfogása és elmés alkalmazása, lendület és hév jellemzik gondos munkáról és a szószék jelentőségének és méltóságának magas értékeléséről tanuskodó prédikációt, a melyeknek hét kötetes gyűjteményével gazdagította homiletikai irodalmunkat és maradandó emléket biztosított hitszónoki működésének. Lelkészi tevékenységét pedig tudományos munkája egészítette ki. A zsidó kalendáriumról szóló, Boroszlóban készült pályaműve nagy reményeket ébresztett iránta. Es valóra is váltotta azokat. Kutatásainak tárgyául pedig a hagyomány irodalmát szemelte ki. A legnehezebb problémák vonzották: a Toszifta és a talmudi hermeneutika. Első tosziftamunkái már karlsruhei működése alatt jelentek meg és ott fogalmazott meg benne a hermeneutikai szabályok tudományos feldolgozásának eszméje. Zuckermannal ellentétben a Tosziftában csak a Misna kiegészítését látja, a Misna szerint rendezi tehát, – לכן היתה מגמתו לסדר את התוספתא על סדר – המשניות, כדי שיראה כל מי שעיניו לו, שתוספתא זו אינה אלא תוספה או השלמה למשניות, – írja Seraïm bevezetésében – és דגין אריה című, a talmudi irodalom mély ismeretén felépült és kiváló kritikai érzékről tanuskodó kommentárral kíséri. 1893-tól fogva, a midőn az akkor megnyilt bécsi Israelitisch Theologische Lehranstalt élén mint annak rektora és miként mondani szokta: talmudtanítója megkezdte működését, munkája kizárólag a tudományé és azé az intézeté, a melynek gondjai reá vannak bízva. A megnyitás napján kiadja a halacha fejlődésének körébe tartozó, a sammaiták és hilleliták vitáiról szóló nagyértékű dolgozatát és a Lehranstalt értesítőiben teszi közzé a hermeneutikai szabályokat tárgyaló uttörő műveit; az egyik értesítőt Maimuni Misné Tórájáról szóló munkája disziti, másokban tosziftakiadványai jelennek meg. A fáradhatatlan kutató tudományos munkásságánál pedig, a melynek méltatását a következő számra tartjuk fenn, nem kisebb jelentőségű a tanítás és nevelés mesterének a Lehranstalt élén kifejtett igazgatói és tanítói tevékenysége. Biztos kézzel, tudományos és a mellett konzervatív szellemben vezérli az intézetet. A saját egyénisége, de a Lehranstalt rendeltetése is ezt az irányt szabta munkásságának. Tanítványainak nemcsak mestere, hanem melegszívű jóakarója, atyai pártfogója is. Mintaképük ideális életfelfogásával, nemes, előkelő gondolkodásmódjával. Nemcsak a szó hatalmának ismeretére és erejének értékesítésére tanítja őket, hanem öntudatlanul a saját egyéniségével szemlélteti azokat a nevelő hatásokat, melyek egy nemes, harmonikus életből fakadnak. Csak nagyritkán lépi át a hivatásától megszabott mesgyéket; iskolája, a tudomány temploma és családi szentélye az ő egész világa, de azért nem zárkozik el az ott künn lüktető élettől és meleg érdeklődéssel csüng jelenségein és küzdelmein. Kittelrel folytatott párviadalában csak nem rég bizonyította be, hogy ékes tollával egyhamar nem hegcdő sebeket is tud ütni, hogy harctól sem riad vissza, ha a zsidóságnak és különösen vallásának becsülete kívánja. Rabbiképzőnk működése szerető figyelmének tárgya. Céljai, törekvései és hatásai közletről érintik lelkét. Velünk van örömünkben és bánatunkban. Mily mélyen vésődtek

lelkünkbe azok a szavak, a melyek két mesterünk ravatala felett hangzottak el ajkairól.

És a lelki közösség érzete, a mely minden kimagasló alkalommal megnyilatkozik szavaiban és cselekedeteiben, meleg, bensőséges viszonzással fordul feléje az ő nemes életének kiemelkedő mozzanataiban. Hódoló tisztelettel köszöntjük vallásunk választott szolgáját, tudományunk diszét, legértékesebb javaink gyarapítóját, azzal a mély óhajjal, hogy Isten kegye óvja épségét, testi és szellemi erejét és fakaszson örömet és boldogságot számára.

Héber tanítási nyelv az Országos Rabbiképzőben. Dr. Mezey Ferenc, az Országos Rabbiképző-intézet vezérlő bizottságának elnöke nagyjelentőségű eszmét pendített meg, melyet gondozása alatt egyre magasbodó célok felé emelkedő főiskolánk már a jövő tanévben meg fog valósítani. A tanári kar elé azt a javaslatot terjesztette, hogy egyes tárgyak tanítási nyelve az intézet mindkét tanfolyamán héber legyen. A tanári kar örömmel fogadta a javaslatot, a melynek megvalósítása a szentnyelv új életre támasztásának jelentős eszköze lesz. Rabbiképzőnk ezen a téren is első helyen fog állani a hasonló intézetek sorában.

Dr. Klein Mór emlékezete. A nagybecskereki hitközség elhunyt nagynevű főrabbiának emlékét diszes emléktáblával örökitette meg és azt június 18-án megható ünnepi formák között leplezte le. A gyászünnepeket a feledhetetlen lekipásztor sírkövének felavatása előzte meg. Dr. Kiss Arnold mély érzelemmel és szárnyaló ékesszólással áldozott édes atyja emlékének. A diszes hallgatóság lelkét megkapó beszéd elhangzása után leleplezték az emléktáblát, melynek felirata: „Dr. Klein Mór nagybecskereki főrabbi, a Ferencz József-rend lovagja áldott és szent emlékének. 51 éven át hirdette az Ur igéjét Izraelben, vallásközségünknek 35 éven át volt föl Kent, ihletett főpapja, hazájának lángoló fia, felekezetének dicsőséges bajnoka, a tudományok messze földön elismert ápolója, gyülekezetünk igaz lelki atyja. Hálás tisztelettel örökíti meg dicső emlékét, soha el nem muló érdemeit őt fájdalommal sirató hitközsége.“

Szabolcsi Miksa emlékezete. Egy év zárult le a magyar zsidóság e mélyen gyászolt bajnokának elhunytá óta. Az egész ország siratta. Gyülekezeteink és többi hitfelekezeti intézményeink megható bensőséggel áldoztak emlékének és juftatták kifejezésre azt a nagy hálát, a melyre munkájával és törekvéseivel kötelezett bennünket. Elköltözése után vált igazán tudatossá, hogy mily magas értéket jelentett a magyar zsidóság életében, mennyit tett és szenvedett érte, mily eredmények és hatások fűződtek munkájához. Sirja azonban még mindig jeltelen. Egy a dicsőülthöz méltó siremlék létesítésére az Orsz. Izr. Közalap indított országos gyűjtést, mely már eddig 11,000 koronát eredményezett és még tovább folyik. A Közalap bizottsága most *Lajta* Béla műépítész bizta meg a siremlék tervezetének elkészítésével. Elhatározta egyszersmind, hogy a Szabolcsi nevére az Országos Rabbiképzőnél létesített ösztöndíjra szeptember havában kiírja a pályázatot.

Halálozások. Megrendült lélekkel jegyezzük fel Dr. *Singer* Bernát szabadkai főrabbi halálát. Junius hó 21-én élete 48. évében hunyt el. Rövidsége mellett is gazdag, eredményektől és áldásoktól övezett pálya szakadt meg hirtelen, váratlansága folytán fokozottan megdöbbentő halálával. Legkiválóbb és legnépszerűbb papjaink egyike volt. Kimagasló tehetség és hódító egyéniség. Nemes ideálokkal telt lélekkel indult utnak és egyéniségének varázsával meg tudta nyerni számukra hivatást. Meleg

szerepet vette körül azokban a gyülekezetekben, a melyeknek munkáját szentelte. És ez a szeretet izmosította erejét, hevítette buzgalmát, táplálta lelkesedését. Meg tudta találni a szivekhez az utat és azok birtokában sikert biztosítani nemes törekvéseinek, ideális céljainak. Lendület és virágzás járt papi munkájának nyomában mindvégig. De a mennyiben a felekezet *egyetemes* érdekeit érintették, törekvései súlyos problémák elé állították, a melyeknek megoldása nem vált valóra. A legnemesebb indítékok vezérelték azokat is, de küzdelmekbe sodorták és a harc hevében fegyverének éle oda is irányult, a hol a felekezet javát a legnagyobb hűséggel és lelkesedéssel szolgálják. A magyar zsidóság küzdelmes életének egy kiemelkedő mozzanata annak a gyülekezetnek nevével van kapcsolatban, a melynek szívében soha el nem enyésző emléket állított magának, de felekezetünk egyeteme is mindenkor tisztelettel és kegyelettel fog adózni a korán elköltözöttnek. Magas értékét és lényének kiválóságát kitűnő munkatársunk avatott tolla e lapok más helyén méltatja. A nagyrabecsülés és szeretet, mely a boldogultat övezte, megkapó módon jutott kifejezésre végtisztességén. Az egész város gyászának nagyszerű megnyilatkozása volt. Számos hitközség is képviseltette magát. A templomban Kuttna Mór ny. szabadkai főrabbi mondott imát, azután az utcán folytatódott a gyászszertartás. Dr. *Kiss Arnold* remekbe készült beszéddel bucsuztatta, utána dr. *Klein Adolf* és óbecsei *Freund József* szólt mély meghatottsággal, forró könnyeket fakasztva a sok ezerre menő gyászolók szeméből. A sírnál dr. *Váli Dezső*, *Némethy Bertalan* és *Kunetz Mór* bucsuztatta meleg szavakkal a dicsőültet.

Julius 21-én *Schück Salamon* karcagi rabbi hunyt el és régebben kifejezett óhajához képest halála napján temették. Kiváló család sarja volt és orthodox szellemben folytatta annak tradícióit. Számos munkája sok irodalmi ismeretről és különösen alapos talmudi tudásról, egyszerűsége pedig nagyon fejlett gyakorlati érzékről tanuskodik. Széles körben ismerték és tisztelték nevét. Hosszu lelkészi működésével híveinek nagyrabecsülését és háláját vivta ki magának, jóakaró támogatója és nemeslelkű pártfogója volt a segítségre szorultaknak és nemes példájával másokat is buzdított a szeretet munkájára. Magas tekintélyben állott abban a gyülekezetben, a melynek 48 éven át lelkivezérelése volt és tisztelettel vették körül azok is, a kik intransigens nézeteit nem helyeselték. Végtisztességén fia, *Schück Bernát*, a temesvári orthodox hitközség rabbija mély hatású gyászbeszédet mondott.

Pro patria. Dr. *Lőrincz Jenő*, az Orsz. Izr. Tanítóképző segédtanára, tart. főhadnagy, az I. és II. osztályu ezüst vitézségi érem, a signum laudis és a hadiéketményes III. osztályu katonai érdemkereszt tulajdonosa a tarnopoli csatában június 10-én 30 éves korában hősi halált halt. A milyen hős katona, — írja róla a Tanítóképző tanári kara — olyan kötelességtudó tanár volt. — A nagy orosz offenziva áldozata lett 23 éves korában *Weisz Dezső*, a pesti izr. hitközség fiúárvaházának derék tanítója. Rendkívül vitéz katona volt, zászlósi ranggal és a II. o. vitézségi éremmel tüntették ki.

Házasság. Dr. Krausz Ignác körnendi rabbi Künstler Rizával Szombathelyen tartotta meg esküvőjét. A legmelegebben köszöntjük kedves kartársunkat és hitvesét, Isten áldását kérve tűzhelyükre.

TARTALOM. A háborus segély. — Singer Bernát. Dr. Heller Bernát. — Az aguna kérdéséhez. Dr. Hoffer Ármin. — Megüresedett rabbiállások. Dr. Goldberger Izidor. — A németországi rabbi egyesület közgyűlése. — Az 1913. évi XXXVIII. törvénycikk. — Krónika